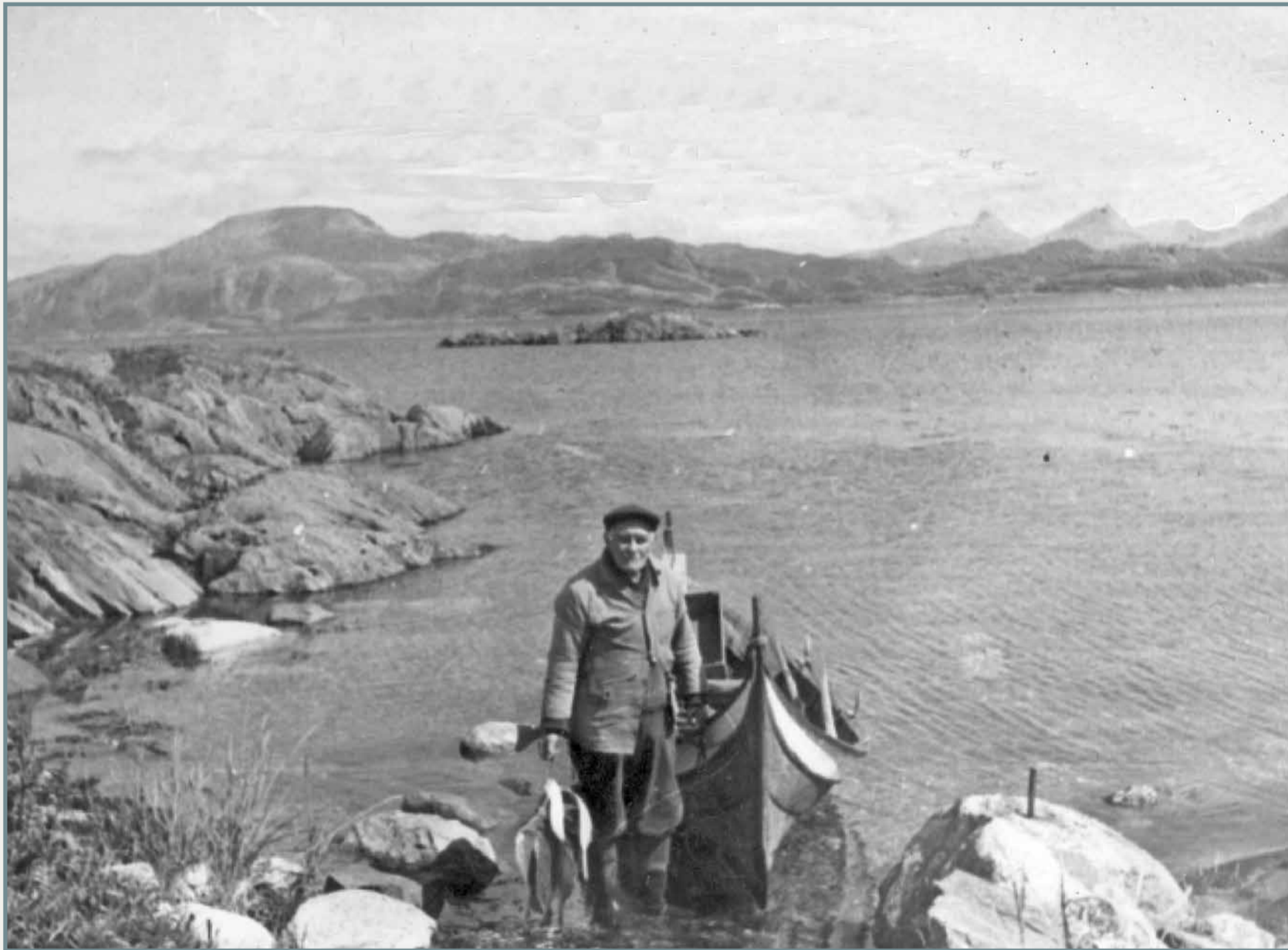

Husmannsplassen

Marius Larsen (1886-1968) har fisket kokfisk på fjorden. Han bodde på Skeismyra, bnr 16/4. Dette bruket var det første som ble fri fra husmannsvesenet på Skei (1893). Gårdeierne på Skei mente at denne husmannsplassen tidligere hadde hatt for mye dyr i Nesset, derfor fikk de ikke beiterett i Skeisnesset med på kjøpet, som eneste bruk på Skei. Foto: Leka bygdemuseums eie.

Husmannstida regnes fra omkring 1650 til inn på 1900-tallet. Omkring 1860 var det 65 000 husmannsplasser i Norge. På Skei ble husmannsvesenet avviklet uvanlig sent.

Husmannstida

I svartedauen midt på 1300-tallet, døde halvparten av befolkninga i Norge. Etterpå var det rikelig med ledige gårder over hele landet. Først 300 år seinere hadde folketallet tatt seg opp igjen.

På 1700- og 1800-tallet var det sterk vekst i befolkninga og det var ikke lenger gårder nok til alle. Arbeidskraftbehovet var imidlertid stort fordi alt måtte gjøres med handmakt. Dette førte til det som kalles husmannsvesenet.

Husmannen fikk rett til å bo på en parsell i utkanten av gården. Her kunne han dyrke jorda og holde husdyr.

Kontrakten kunne også omfatte rett til beite i utmarka og ved, eller brenntorv der det ikke var skog.

For dette måtte husmannen betale ei årlig leie, ofte i form av «pliktarbeid» på gården. Det gikk ut på at husmannen arbeidet uten betaling et bestemt antall dager i onnene. Han kunne også arbeide på «tilsigelse», det vil si ekstra arbeid for ei lav lønn.

Husmennene kunne også ha gjeterplikt på gårdene, og den falt på husmannsungene.

De fleste husmenn langs kysten deltok i fisket. Mange husmenn var også dyktige håndverkere.

På Skei ble husmannsvesenet avvirket uvanlig sent. Kartet viser når husmannsplassene ble frikjøpt fra hovedbrukene på Skei. Noen av husmannsplassene ble ikke frikjøpt, og ble til slutt tatt tilbake i hovedbrukene. Sporene etter disse blir med tiden borte. Kartgrunnlag: Norge Digitalt. Grafisk utforming: Trond Haugskott.

Våren 2009 ble det arrangert kurs i gråsteinsmuring på Leka. Steingarden her hadde forfalt siden 1970-tallet var delvis skjult av vegetasjon. Trær ble hogd og stein lagt på plass. Muren er av rullestein, og hver enkelt stein må legges riktig for at muren skal bli pen og stå støtt. Foto: Arnfinn Holand

Maskinene tar over

I siste halvdel av 1800-tallet førte nye maskiner og dyrkingsmetoder til at arbeidskraftbehovet i jordbruket ble redusert. Samtidig åpna det seg nye muligheter for husmennene gjennom utvandring til Amerika og arbeid i industrien. I 1915 ble Småbruks- og boligbanken oppretta for å gi lån til husmenn som ville kjøpe seg fri. I 1928 kom ei ny jordlov som ga husmannen rett til å kjøpe plassen sin. Da var det fortsatt 6000 husmenn igjen. Noen få fantes fram til midt på 1900-tallet.

Den siste husmannen

Peder og Thora Tønder var blant de siste husmannsfolka i Norge. De arbeidet plikt til midt på 1950-tallet. De ønska å kjøpe plassen i 1932, men kommunestyret ville ikke garantere for lånet som måtte til. Da ble det oppretta en bygselskontrakt med husmannsvilkår. Peder var en dyktig uerfisker, men etter som han ikke hadde naustrett måtte færingen hans ligge i ei åpen stø. Da alderstrygda kom klarte Peder å spare noen kroner, og i 1971 kunne han endelig kjøpe plassen.

Tønderplassen

Innafor steingjerdet ligger den siste husmannsplassen på Skei. Her bodde Peder og Thora Tønder som med handmakt og hjemmelaga trillebår dyrka 4 mål jord. Teigen inneholdt enorme mengder stein. Resultatet er steingarden som både er rydningsrøys og grensegjerde som holdt dyrene vekk fra den verdifulle innmarka. Den er også et kulturminne og monument over husmannens innsats. Foto: I Tønderfamiliens eie.

